

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Maaseutupolitiikan KERÄ-verkosto (jatkossa KERÄ) kiittää mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisesta selonteosta. Selonteko tuo maaseudun näkökulman osaksi kansallista politiikkaa. Selonteossa tunnistetaan hyvin maaseudun monimuotoisuus ja sen rooli kestävyys siirtymässä. Olisi kuitenkin tärkeää tuoda vielä näkyvämmiin esille kestävyys päätöksenteon läpileikkaavaksi teemaksi.

KERÄ korostaa erityisesti yhteisöllisyyden, osallisuuden ja paikallisten ratkaisujen merkitystä, ja kiittää selonteon paikkaperustaisuutta. Kestävän kehityksen viikko tarjoaa konkreettisen alustan näiden teemojen edistämiseen valtakunnallisesti.

Selonteko on erittäin laaja, ja paikoitellen samat asiat toistuvat. Ydinsisältöjen hahmottamisen helpottamiseksi olisi hyödyllistä, että selonteon alkuun laadittaisiin napakka tiivistelmä kehittämissuosituksineen. On syytä pohtia, palveleeko selonteon laajuus edelleen sen tarkoituksiperää vai kääntyykö se jopa sitä vastaan, sillä liiallinen laajuus voi hämärtää keskeiset viestit ja heikentää niiden vaikuttavuutta.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Toteamme, että urbaanin vinouman esiin tuominen on tärkeä huomio. Tällä hetkellä se jää kuitenkin tekstissä irralliseksi. Jotta noston merkitys välittyisi paremmin ja se tukisi selonteon kokonaisuutta, sitä olisi hyvä syventää ja linkittää muihin teemoihin.

KERÄ korostaa, että maaseutualueet eivät ole vain kestävyysmurroksen sopeutumisen kohteita, vaan aktiivisia ja ratkaisevia toimijoita sen toteuttamisessa. Maaseudulla tuotetaan uusiutuvaa energiaa, vahvistetaan luonnon monimuotoisuutta ja kehitetään yhteisölähtöisiä ratkaisuja, jotka tukevat koko Suomen kestävä kehitystä. KERÄ ehdottaa, että ilmasto- ja energiapolitiikan valmistelussa huomioidaan järjestelmällisesti maantieteelliset erot ja oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuudet, kuten hyötyjen ja haittojen jakautuminen, osallistumismahdollisuudet sekä paikallisten näkökulmien tunnustaminen. Tämä edellyttää paikkaperustaista tarkastelua ja alueellisten erityispiirteiden huomioimista kaikissa politiikkaprosesseissa. KERÄ pitää tärkeänä, että maaseutuvaikutusten arviointi (MVA) vakiinnutetaan osaksi kansallisia politiikkalinjauksia ja ohjelmia. Arvioinnissa tulee hyödyntää sekä paikkatietoa että paikallisyhteisöjen kokemustietoa, jotta päätöksenteko tukee oikeudenmukaista ja osallistavaa siirtymää koko Suomessa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

KERÄ toivoo selonteossa huomioitavan, että Maaseutupolitiikan verkostot edesauttavat osaltaan maaseutupolitiikan kokonaisohjelman tavoitteiden toteuttamista ja vievät eteenpäin vuoropuhelua valtionhallinnon ja eri toimijoiden välillä.

Olisi tärkeää tuoda vielä näkyvämmiin esille kestävyys päätöksenteon läpileikkaavaksi teemaksi.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Tilannekuva on kattava ja tunnistaa hyvin keskeiset muutostekijät. Sen sävy on kuitenkin melko negatiivispainotteinen. Olisikin toivottavaa nostaa tekstissä enemmän esille myös maaseudun potentiaalia ja aktiivista roolia taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyys edistämässä sekä yhteiskunnan uudistumisessa.

“Arvonlisäystavoitteiden ja kestävyys siirtymän toteuttaminen edellyttää korkeaa osaamista ja sillä, millä tavalla tietotalouden alat kytkeytyvät maaseutualueiden talouden uudistumiseen on merkitystä.” Verkosto viittaa tähän lainaukseen ja toteaa, että kestävyys siirtymän toteuttaminen edellyttää sekä selkeää tahtotilaa että käytännön osaamista. Kyläyhteisöt ja muut paikalliset toimijat ovat merkittäviä kestävyys siirtymän käytännön toteuttajia, ja tämä rooli tulisi tuoda selkeämmin esille. Kestävyys siirtymään liittyen maaseudulla on monenlaista korkeaa osaamista, joka ei koulutustason mittarein tule näkyväksi.

Oikeudenmukaisen siirtymän toteuttaminen edellyttää osallistavia menetelmiä, kuten paikallisdialojeja, kansalaisraateja ja yhteiskehittämistä. KERÄ suosittelee näiden menetelmien kehittämistä ja juurruttamista osana selonteon toimeenpanoa.

“Kestävyyssiirtymään liittyy useita kysymyksiä siitä, miten siitä saatavat yhteiskunnalliset ja taloudelliset hyödyt ja haitat jakautuvat eri väestöryhmien, paikkojen ja alueiden välillä. Maantieteellisen ulottuvuuden systemaattinen tarkastelu yhteiskunnallisissa kysymyksissä, tutkimuksessa ja päätöksenteossa on tärkeää, jotta valtionhallinnossa voidaan ennakoida, seurata ja raportoida siirtymään liittyvien politiikkatoimien maaseutuvaikutuksista, vahvistaa myönteisiä ja ennaltaehkäistä (tai korjata) kielteisiä vaikutuksia.” Verkosto kiittää tästä nostosta ja pitää sitä erittäin tärkeänä.

“Kaikkein eniten vapaaehtoistyötä tekevät ylemmät toimihenkilöt, ja eniten luottamus- ja vastuutehtäviä yhdistyksissä on yrittäjillä (erityisesti maatalousyrittäjillä) ja ylemmillä toimihenkilöillä. Osallistuminen ei jakaudu tasaisesti eri sosioekonomisissa asemissa olevien kesken, eivätkä myöskään kansalaisjärjestöt ole keskenään yhdenvertaisessa asemassa. Vaikuttamisen polarisoituminen ja joidenkin yhteiskuntaryhmien jääminen yhä enemmän aktiivisen [digi]kansalaisuuden ulkopuolelle uhkaa demokraattisen järjestelmän legitimitettä.” Verkosto pohtii kriittisesti, mihin tietopohjaan väite osallistumisen epätasaisesta jakautumisesta perustuu ja mitä tällä kirjauksella on tarkoitus selonteossa tavoitella.

Huomioita SWOT-analyysistä:

Verkosto pohtii, mihin SWOT-analyysin heikkouksissa nostetulla puhumattomuuden kulttuurilla viitataan, ja mitä sen nostamisella tavoitellaan. Tätä tulisi tarkastella kriittisesti.

Verkosto näkee, että Mahdollisuudet-osioissa on nostettu esille useita tärkeitä teemoja, joilla on keskeinen merkitys myös maaseudun kestäväsiirtymän kannalta. Myös nuorten osaamisen huomioiminen ja heidän potentiaalinsa täysimääräinen hyödyntäminen ovat selonteossa tärkeitä nostoja.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Selonteon tulisi korostaa, että kestävä siirtymä ei ole mahdollinen ilman ihmisten aktiivista osallistumista, ja että paikallisyhteisöillä on tämän vuoksi oltava resursseja ja mahdollisuuksia vaikuttaa siirtymän suuntaan ja toteutukseen.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Selonteon visio-osuus on tärkeä, ja se tulee muotoilla huolellisesti. Vision toteutusosuus (neljä ranskalaista viivaa) tulee muotoilla vielä ytimekkäämmin ja tiiviimmin, ja niin että sen sanoma avautuu helpommin. Nyt on vaikea hahmottaa, mihin sillä pyritään, ja miten se tukee vision toteutumista.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Lisäisimme visio-lauseeseen myös sanan kestävä: "Elävät maaseutumme – turvallisen, kestävän, toiveikkaan ja menestyksellään tulevaisuuden ytimessä."

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

KERÄ pitää selonteon poikkihallinnollisia tavoitteita ja kehittämissuosituksia hyvin perusteltuina ja erityisen tärkeinä kestävä ja oikeudenmukaisen maaseutupolitiikan näkökulmasta. On olennaista, että tavoitteissa tunnistetaan maaseudun toimintaedellytysten ja luottamuksen vahvistamisen yhteys tulevaisuuskokoon ja siirtymäkyvykkyyteen osana kestävää siirtymää.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

- Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuuskokoa
- Terävöitetään maaseutupoliittista suunnittelujärjestelmää
- Lisätään ja kootaan yhteiskunnallista maaseututietoa

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuosituksen numerot 1-24)

Tärkeimmät kehittämissuositukset:

10, 16, 17, 18

Eriyisesti KERÄ korostaa kehittämissuosituksen 10, 16, 17 ja 18 merkitystä. Kestävän elinvoimaisuuden mittaaminen (10) luo pohjaa vaikuttavuuden arvioinnille ja seurannalle. Luonnonvarojen ja maankäytön oikeudenmukaisuus (16) on avain siirtymän paikalliseen hyväksyttävyyteen. Kansalaistoiminnan edellytysten vahvistaminen (17) mahdollistaa paikallisten yhteisöjen toimijuuden, ja osallistamisen ja vuorovaikutuksen kehittäminen (18) tuo eri ryhmät ja alueet mukaan päätöksentekoon.

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kestävän kehityksen edistämisen juurruttaminen kuntien ja organisaatioiden arkeen edellyttää selkeitä ja kohdennettuja tukitoimia. KERÄ ehdottaa, että kehittämissuosituksiin lisätään erityinen tavoite kunnille suunnattujen tukimallien kehittämisestä, jotta kestävyystyö integroituu osaksi normaalia toimintaa eikä jää irralliseksi hankkeeksi. Tämä korostuu erityisesti hallitusohjelman päätöksen jälkeen, jolla poistettiin kuntien velvollisuus laatia ilmastosuunnitelma, sillä ilman järjestelmällistä tukea kuntien kestävyystyö voi helposti jäädä vähäiseksi tai hajanaiseksi.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Verkosto näkee, että liite tarjoaa hyvän taustan selonteon linjauksille.

KERÄ-verkosto kiittää siitä, että Kestävän kehityksen viikko ja maaseutualueiden rooli Suomen Agenda2030-maaraportissa on huomioitu selonteon liitteessä.

Haluamme erityisesti korostaa Kestävän kehityksen viikon merkitystä yhteisöllisyyden ja kestävän kehityksen toiminnan vahvistajana. Viikko on osoittanut, että kyläyhteisöt ja paikallistoimijat ovat keskeisiä toimijoita kestävyysmurroksen toteuttamisessa.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Kehittämissuositus 1: "Maaseutualueiden ja koko maan välinen digikuilu". Tästä muotoilusta saa vaikutelman, ettei maaseutu kuulu osaksi koko maata. Verkosto ehdottaa esimerkiksi ilmaisua "Maaseutualueiden ja kaupunkien välinen digikuilu".

Kehittämissuositus 3. Taustoitus voisi konkreettisemmin tuoda esille, miten tällä kehittämissuosituksella edistetään sosiaalista, kulttuurista, taloudellista ja ekologista kestävyyttä.

Kehittämissuositus 6:n harmaan laatikon kolmannessa rivissä oleva sana "keskeisimmissä linjauksissa" on verkostomme mielestä tarpeeton, sillä se saattaa rajata sisältöä liikaa. Viimeisessä lauseessa, jossa todetaan "merkittäviä mahdollisuuksia...", ehdotamme lisättäväksi väliin sanan "kestävän". Ehdottamamme muotoilu: "merkittäviä mahdollisuuksia kestävän kasvun luomiseksi".

Kehittämissuositus 9: Talkootyön lisäksi kerrannaisvaikutuksena on merkittävää myös huomioida tämän tyyppisen kehittämistyön yksityisen omarahoituksen merkitys.

Kehittämissuositus 11: Selittävässä tekstissä on tiivistämisen ja fokusoinnin tarvetta.

Kehittämissuositus 12:ssa ehdotamme poistettavaksi viimeisen lauseen lopusta ilmauksen "paikallisen yhteisön avoimuudella ja vastaanottavaisuudella", koska se saattaa antaa vääränlaisen mielikuvan siitä, että paikalliset yhteisöt eivät olisi avoimia ja vastaanottavaisia.

Kehittämissuositus 13:n (yhteisötalous) selittävä teksti toimii taustoituksena, mutta siitä ei käy ilmi, mitä konkreettisia vaihtoehtoja tai ratkaisuja tarjotaan. On myös huomioitava, että alan toimijat ikääntyvät ja jaksamiseen liittyvät haasteet kasvavat.

Kehittämissuositus 14: Huomion ei tule kohdistua pelkästään varautumiseen, vaan monipaikkaisuuden merkitys on otettava huomioon mm. maaseutualueiden palveluiden turvana.

Kehittämissuositus 15: vaatii tiivistämistä ja fokusointia.

Kehittämissuositus 16: "Vastustus voi vaarantaa kestävä kasvun tavoitteiden saavuttamista sekä heikentää sosiaalista eheyttä ja laajemmin yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta... huomioitavaa että kestävyys siirtymän tulee olla oikeudenmukainen ja kestävä." Tässä yhteydessä olisi lisäksi hyvä korostaa kestävien innovaatioiden merkitystä, sillä kestävyys siirtymä ei välttämättä luo kestävyyttä sen tuotantoalueille (esimerkkinä tuulivoima).

Kehittämissuositus 17: liittyy läheisesti kehittämissuositukseen numero 13, voisiko nämä yhdistää?

Purojärvi Nora
Maaseutupolitiikan KERÄ-verkosto